[1]לא יגרע מצדיק עיניו בשכר צניעות שהית׳ בה ברחל זכתה ויצא ממנה שאול ובשכר צניעות שהיה בו בשאול זכה ויצאת ממנו אסתר (א)ומאי צניעות היתה בה ברחל דכתיב [2]ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא וכי אחי אביה הוא והלא בן אחות אביה הוא אלא אמר לה מינסבא לי אמרה ליה אין מיהו אבא רמאה הוא ולא יכלת ליה אמר לה (א) אחיו אנא ברמאות אמרה ליה ומי שרי לצדיקי לסגויי ברמיותא אמר לה אין [3]עם נבר תתבר ועם עקש תתפל אמר לה ומאי רמיותא אמרה ליה אית לי אחתא דקשישא מינאי ולא מנסיב לי מקמה (ב)מסר לה סימנים כי מטא ליליא אמרה השתא מיכספא אחתאי מסרתינהו ניהלה והיינו דכתיב [4]ויהי בבקר והנה היא לאה מכלל דעד השתא לאו לאה היא אלא מתוך סימנין שמסרה רחל ללאה לא הוה ידע עד השתא לפיכך זכתה ויצא ממנה שאול ומה צניעות היתה בשאול דכתיב [5]ואת דבר המלוכה לא הגיד לו אשר אמר שמואל (ב) זכה ויצאת ממנו אסתר (ג)ואמר רבי אלעזר כשהקב״ה פוסק גדולה לאדם פוסק לבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות שנאמר [1]ויושיבם לנצח ויגבהו (וגו׳) ואם הגיס דעתו הקב״ה משפילו שנאמר [6]ואם אסורים בזקים וגו׳ [7]ואת מאמר מרדכי אסתר עושה אמר רבי ירמיה שהיתה מראה דם נדה לחכמים [7]כאשר היתה באמנה אתו אמר רבה בר לימא (ד)(משמיה דרב) שהיתה עומדת מחיקו של אחשורוש וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי [8]בימים ההם ומרדכי יושב בשער המלך קצף בגתן ותרש אמר ר׳ חייא בר אבא אמר רבי יוחנן הקציף הקב״ה אדון על עבדיו לעשות רצון צדיק ומנו יוסף שנאמר [9]ושם אתנו נער עברי וגו׳ עבדים על אדוניהן לעשות נס לצדיק ומנו מרדכי [א] דכתיב [10]ויודע הדבר למרדכי וגו׳ (ה)אמר רבי יוחנן בגתן ותרש °שני טרסיים הוו והיו מספרין בלשון טורסי ואומרים מיום שבאת זו לא ראינו שינה בעינינו בא ונטיל ארס בספל כדי שימות והן לא היו יודעין כי מרדכי מיושבי לשכת הגזית היה והיה יודע בשבעים לשון אמר לו והלא אין משמרתי ומשמרתך שוה אמר לו אני אשמור משמרתי ומשמרתך והיינו דכתיב [11]ויבקש הדבר וימצא שלא נמצאו במשמרתן [12]אחר הדברים האלה (ו)(אחר מאי) אמר רבא אחר שברא הקב״ה רפואה למכה דאמר ר״ל אין הקב״ה מכה את ישראל אא״כ בורא להם רפואה תחילה שנאמר [13]כרפאי לישראל ונגלה עון אפרים אבל אומות העולם אינו כן מכה אותן ואח״כ בורא להם רפואה שנאמר [14]ונגף ה׳ את מצרים נגוף ורפוא [15]ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו אמר רבא בתחילה במרדכי לבדו ולבסוף בעם מרדכי ומנו רבנן ולבסוף בכל היהודים [16]הפיל פור הוא הגורל תנא כיון שנפל פור בחודש אדר שמח שמחה גדולה אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה ולא היה יודע (ז)שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד [17]ישנו עם אחד אמר רבא ליכא דידע לישנא בישא כהמן אמר ליה תא ניכלינהו אמר ליה מסתפינא מאלהיו דלא ליעביד בי כדעבד בקמאי אמר ליה ישנו מן המצות אמר ליה אית בהו רבנן אמר ליה עם אחד הן שמא תאמר קרחה אני עושה במלכותך מפוזרין הם בין העמים שמא תאמר אית הנאה מינייהו מפורד כפרידה זו שאינה עושה פירות ושמא תאמר איכא מדינתא מינייהו ת״ל בכל מדינות מלכותך ודתיהם שונות מכל עם דלא אכלי מינן ולא נסבי מינן ולא מנסבי לן ואת דתי המלך אינם עושים דמפקי לכולא שתא בשה״י פה״י ולמלך אין שוה להניחם דאכלו ושתו ומבזו ליה למלכות ואפילו נופל זבוב בכוסו של אחד מהן זורקו ושותהו ואם אדוני המלך נוגע בכוסו של אחד מהן חובטו בקרקע ואינו שותהו [18]אם על המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים ככר כסף וגו׳ אמר ריש לקיש גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהן לשקליו והיינו דתנן (ח)באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים [19]ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך אמר רבי אבא

משל

לא יגרע מצדיק עיניו. נותן עיניו במעשה הצדיקים לשלם להם (ג) אף לימים רבים מדה במדה: **זכתה ויצא ממנה שאול.** שהיה צנוע: **זכה ויצאת ממנו אסתר.** בתרגום של מגילה(ט) מייחס מרדכי ועושהו עשירי לשאול ומשאול עד בנימין וכתיב היא אסתר בת דודו(י) ואין לו ראיה אחרת בכתובים שיצאה משאול: **מסרתן.** ללאה והוא צניעות שלא יתפרסם הדבר שמסר לה סימנין: **שנאמר לא יגרע מצדיק עיניו.** וסיפיה דקרא ויושיבם לנצח ויגבהו והיינו גדולה לדורות: **ואם הגיס דעתו כו׳.** הכי סמכי קראי ויושיבם לנצח ויגבהו ואם אסורים בזקים על ידי שמגביהין עצמן באין לידי עניות ויסורים: **וטובלת.** מחמת נקיות שלא תהא מאוסה לצדיק משכיבתו של אחשורוש: **אדון על עבדיו.** ויקצוף פרעה על שני סריסיו(כ): **לשון טורסי.** שם מקום: **לא ראינו שינה.** מתוך שהיתה חביבה עליו היה מרבה בתשמיש וצמא לשתות: **משמרתי ומשמרתך.** אתה ממונה על עבודה אחת ואני ממונה על עבודה אחרת: ה״ג **אחר הדברים האלה גדל המלך(ל) את המן וגו׳.** בתר בגתן ותרש כתיב: וקא בעי הש״ס **אחר מאי.** מה העיד עליו הכתוב שלא גידלו עד שבא מעשה הזה: **אחר שברא הקדוש ב״ה רפואה למכה.** העתידה לבא לאחר זמן: **כרפאי לישראל.** ואחר כך נגלה עון אפרים ע״י מכה שאני מביא עליהן: **הפיל פור.** ומהו פור הוא הגורל מיום ליום באיזו יום יפול הגורל וכן מחודש לחודש והגורל של כולן הטיל ביום אחד ונפל לו הגורל על (ד) אחד: **בשבעה באדר מת משה.** שנאמר והעם עלו מן הירדן בעשור לחודש הראשון (יהושע ד) צא מהם למפרע שלשים יום שאבלו של משה ושלשה ימים שהכינו להם צידה שנאמר הכינו לכם צידה כי בעוד שלשה ימים אתם עוברים וגו׳ (שם א) הרי בשבעה באדר מת משה: **ובשבעה באדר נולד.** דכתיב בן מאה ועשרים שנה אנכי היום (דברים לא) היום מלאו ימי ושנותי(מ). כדאי הלידה שתכפר על המיתה: **אית בהו רבנן.** מתשובתו של המן אנו למדין שכך היה אחשורוש משיבו: **קרחה אני עושה במלכותך.** שמלכות אחת מליאה מהם: **מדינתא.** מדינה קטנה: **ולא נסבי מינן.** נשים: **ואת דתי המלך אינם עושים.** אונגריות ומסים וגולגליות וארנונות אין נותנין: **דמפקי ליה לשתא בשה״י פה״י.** שבת היום פסח היום ואנו אסורים במלאכה: **אין שוה.** אין נאה ואין חשש להניחן: **משמיעין.** בית דין מכריזין שיביאו שקלים למקדש: **ועל הכלאים.** שגדלו הזורעים קצת וניכר ועוקרין אותן משדותיהן בהכרזת בית דין:

וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי. ואם תאמר והא לא הי׳ שם הבחנת שלש׳ חדשים שהרי בכל יום היה אותו רשע מצוי אצלה וי״ל שהיתה משמשת במוך:

הכסף נתון לך. גימטריא דהכסף עולה הע״ך רמז לו שיתלה עליו (נ):

עין משפט נר מצוה

א [מיי׳ פ״א מהלכות שקלים הלכה ט]:

◆

תורה אור השלם

1. לֹא יִגְרַע מִצַּדִּיק עֵינָיו וְאֶת מְלָכִים לַכִּסֵּא וַיֹּשִׁיבֵם לָנֶצַח וַיִּגְבָּהוּ: איוב לו ז

2. וַיַּגֵּד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי אֲחִי אָבִיהָ הוּא וְכִי בֶן רִבְקָה הוּא וַתָּרָץ וַתַּגֵּד לְאָבִיהָ: בראשית כט יב

3. עִם נָבָר תִּתָּבָר וְעִם עִקֵּשׁ תִּתַּפָּל: שמואל ב כב כז

4. וַיְהִי בַבֹּקֶר וְהִנֵּה הִוא לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל לָבָן מַה זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרָחֵל עָבַדְתִּי עִמָּךְ וְלָמָּה רִמִּיתָנִי: בראשית כט כה

5. וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל דּוֹדוֹ הַגֵּד הִגִּיד לָנוּ כִּי נִמְצְאוּ הָאֲתֹנוֹת וְאֶת דְּבַר הַמְּלוּכָה לֹא הִגִּיד לוֹ אֲשֶׁר אָמַר שְׁמוּאֵל: שמואל א י טז

6. וְאִם אֲסוּרִים בַּזִּקִּים יִלָּכְדוּן בְּחַבְלֵי עֹנִי: איוב לו ח

7. אֵין אֶסְתֵּר מַגֶּדֶת מוֹלַדְתָּהּ וְאֶת עַמָּהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה עָלֶיהָ מָרְדֳּכָי וְאֶת מַאֲמַר מָרְדֳּכַי אֶסְתֵּר עֹשָׂה כַּאֲשֶׁר הָיְתָה בְאָמְנָה אִתּוֹ: אסתר ב כ

8. בַּיָּמִים הָהֵם וּמָרְדֳּכַי יֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ קָצַף בִּגְתָן וָתֶרֶשׁ שְׁנֵי סָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשֹּׁמְרֵי הַסַּף וַיְבַקְשׁוּ לִשְׁלֹחַ יָד בַּמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרֹשׁ: אסתר ב כא

9. וְשָׁם אִתָּנוּ נַעַר עִבְרִי עֶבֶד לְשַׂר הַטַּבָּחִים וַנְּסַפֶּר לוֹ וַיִּפְתָּר לָנוּ אֶת חֲלֹמֹתֵינוּ אִישׁ כַּחֲלֹמוֹ פָּתָר: בראשית מא יב

10. וַיִּוָּדַע הַדָּבָר לְמָרְדֳּכַי וַיַּגֵּד לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לַמֶּלֶךְ בְּשֵׁם מָרְדֳּכָי: אסתר ב כב

11. וַיְבֻקַּשׁ הַדָּבָר וַיִּמָּצֵא וַיִּתָּלוּ שְׁנֵיהֶם עַל עֵץ וַיִּכָּתֵב בְּסֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: אסתר ב כג

12. אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה גִּדַּל הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֶת הָמָן בֶּן הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי וַיְנַשְּׂאֵהוּ וַיָּשֶׂם אֶת כִּסְאוֹ מֵעַל כָּל הַשָּׂרִים אֲשֶׁר אִתּוֹ: אסתר ג א

13. כְּרָפְאִי לְיִשְׂרָאֵל וְנִגְלָה עֲוֹן אֶפְרַיִם וְרָעוֹת שֹׁמְרוֹן כִּי פָעֲלוּ שָׁקֶר וְגַנָּב יָבוֹא פָּשַׁט גְּדוּד בַּחוּץ: הושע ז א

14. וְנָגַף יְיָ אֶת מִצְרַיִם נָגֹף וְרָפוֹא וְשָׁבוּ עַד יְיָ וְנֶעְתַּר לָהֶם וּרְפָאָם: ישעיהו יט כב

15. וַיִּבֶז בְּעֵינָיו לִשְׁלֹחַ יָד בְּמָרְדֳּכַי לְבַדּוֹ כִּי הִגִּידוּ לוֹ אֶת עַם מָרְדֳּכָי וַיְבַקֵּשׁ הָמָן לְהַשְׁמִיד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל מַלְכוּת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ עַם מָרְדֳּכָי: אסתר ג ו

16. בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא חֹדֶשׁ נִיסָן בִּשְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הִפִּיל פּוּר הוּא הַגּוֹרָל לִפְנֵי הָמָן מִיּוֹם לְיוֹם וּמֵחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ שְׁנֵים עָשָׂר הוּא חֹדֶשׁ אֲדָר: אסתר ג ז

17. וַיֹּאמֶר הָמָן לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ יֶשְׁנוֹ עַם אֶחָד מְפֻזָּר וּמְפֹרָד בֵּין הָעַמִּים בְּכֹל מְדִינוֹת מַלְכוּתֶךָ וְדָתֵיהֶם שֹׁנוֹת מִכָּל עָם וְאֶת דָּתֵי הַמֶּלֶךְ אֵינָם עֹשִׂים וְלַמֶּלֶךְ אֵין שֹׁוֶה לְהַנִּיחָם: אסתר ג ח

18. אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב יִכָּתֵב לְאַבְּדָם וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים כִּכַּר כֶּסֶף אֶשְׁקוֹל עַל יְדֵי עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה לְהָבִיא אֶל גִּנְזֵי הַמֶּלֶךְ: אסתר ג ט

19. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהָמָן הַכֶּסֶף נָתוּן לָךְ וְהָעָם לַעֲשׂוֹת בּוֹ כַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ: אסתר ג יא

מסורת הש״ס

א) ב״ב קכג. ע״ש, ב) ס״א וכי מטא ההוא יומא מעייל לה לגבך מה עשה יעקב מסר, ג) [זבחים קב. ע״ש], ד) [בילקוט ובע״י ליתא], ה) [לעיל ז. ע״ש], ו) [בילקוט איתא מאי אחר], ז) [קדושין לח. סוטה יב:], ח) שקלים פ״א מ״א לקמן כט. מו״ק ו., ט) [תרגום שני ב ה], י) [אסתר ב], כ) [בראשית מ], ל) [אחשורוש], מ) [סוטה יג:], נ) עיין תוספות לקמן טז. ד״ה ודחי (וכו׳),

◆

גליון הש״ס

גמ׳ שני טרסיים. עי׳ חולין דף נז ע״ב תד״ה מטלית:

◆

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ אמר לה אי רמאי הוא אחיו אנא ברמאות: (ב) שם אמר שמואל לפיכך זכה ויצאת ממנו אסתר מאי היא דכתיב אין אסתר מגדת ואמר רבי אלעזר וכו׳ שנאמר לא יגרע מצדיק עיניו ויושיבם לנצח: (ג) רש״י ד״ה לא יגרע וכו׳ לשלם להן גמולן אף לימים: (ד) ד״ה הפיל פור וכו׳ הגורל על אדר הס״ד:

◆

הגהות הגר״א

[א] גמ׳ (דכתיב) תז״מ:

◆

רבינו חננאל

אמר לו והלא אין משמרתי ומשמרתך שוה, אמר לו אני אשמור משמרתי ומשמרתך. פי׳ אמר לו אני אשמור משמרתי בתחילת הלילה עד החק שאנו קבועים ואשמ[ו]ר עוד ממך בחצי הלילה במשמרתך. ועשו כך, ונתבקש במשמרתו שבתחילת הלילה. שכל שומר בתחילת הלילה כשיעמוד אחר לשמור, ישן מי שכבר שמר, ונמצא זה (ו)שומר שלא במשמרתו, לפיכך נתבררה עליו העיצה. אין הקב״ה מכה את ישראל עד שבורא להן רפואה, שנ׳ כרפאי לישראל וגו׳.

◆

מוסף רש״י

מסר לה סימנים. מסר לה יעקב סימנין לרחל שתאמר לו בלילה בשכבה (רשב״ם ב״ב קכג.). **והלא אין משמרתי ומשמרתך שוה.** כל מינוי שהאדם ממונה עליו ומוטל עליו לעשותו קרוי משמרת (במדבר ג ז ועי׳ רש״י ע״ז לח: שפי׳ שומרי הסף שומרי הכלים וח״א מהרש״א כאן). **בשבעה באדר מת משה.** בפ״ק דקדושין (לח.) ילפינן לה מקראי דכתיב ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב שלשים יום, וכתיב משה עבדי מת ועתה קום עבור, וכתיב כי בעוד שלשת ימים אתם עוברים את הירדן וגו׳ וכתיב והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון, צא מהם ל״ג למפרע, תמצא שבשבעה באדר מת משה, ומנין שבשבעה באדר נולד, שנאמר ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום וגו׳ מה ת״ל היום, היום מלאו ימי ושנותי (סוטה יב:). **משמיעין על השקלים.** בהכרזת בית דין (לקמן כט.) שיהו ישראל מביאין תרומת שקלים בניסן דכתיב בחדשו לחדשי השנה, חדש והבא לי קרבן מתרומה חדשה (מו״ק ו.). **ועל הכלאים.** משמיעין שלא יזרע כלאים (שם מכת״י) או: לעקור כלאי הזורעים הניכרין בין התבואה (לקמן כט:).